

УДК 327.5:930 (477+438)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-3-3>**Олексій ФУРТЕС,***orcid.org/0000-0003-2993-626X**кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
докторант штатний науково-організаційного відділу**Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
(Львів, Україна) oofurtes@gmail.com*

ВИТОКИ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН: ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто процес формування сучасних українсько-польських військових відносин після розпаду СРСР наприкінці 90-х років ХХ ст. з огляду на необхідність збереження і продовження братських стосунків між Україною і Республікою Польща в умовах російсько-української війни.

Проведено історичний огляд витоків сучасних українсько-польських військових відносин й надана оцінка цьому процесу.

З'ясовано, що генеза сучасних українсько-польських військових відносин відбувалася в умовах пошуку обома країнами моделі воєнної безпеки та прагнення позбутися впливу російської федерації, як спадкоємниці СРСР.

Показано, що існувало два варіанти захисту від зовнішніх загроз та викликів – або приєднатися до колективної безпеки НАТО або створити «Зону центральноєвропейської безпеки», де б охоронною парасолькою був би український атомний потенціал. Проте відмова України від ядерного арсеналу та активізація діяльності США щодо розширення НАТО вирішили долю безпеки двох країн – вони стали прагнути вступити до НАТО.

Проаналізовано перебіг подій, пов'язаних з формуванням сучасних українсько-польських військових відносин, і встановлено, що найбільш визначальними заходами стали: підписання «Угоди між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Польщі про військове співробітництво», що стала підставою для підписання в подальшому ряду важливих документів у сфері взаємного повітряного руху військових повітряних суден, військової підготовки персоналу, у галузі поставок озброєння та військової техніки, військово-технічного і науково-технічного співробітництва; приєднання обох країн до програми НАТО «Партнерство заради миру» та підписання міністрами оборонних відомств двох держав «Угоди між Україною та Республікою Польща у справі створення спільної військової частини для участі в міжнародних миротворчих і гуманітарних операціях під егідою міжнародних організацій», що надало можливість розвивати сучасні українсько-польські військові відносини протягом багатьох років, спільно виконуючи завдання під егідою НАТО і ООН.

Зроблено висновок, що період з 1991 по 1997 рік в сучасних українсько-польських військових відносинах можна охарактеризувати як період їх становлення і, в цілому, його можна оцінити як вдалий, такий що досягнув поставленої мети, адже була сформована двостороння договірна міжнародна нормативна база, що дозволила перейти до реалізації спільних заходів у практичній площині.

Ключові слова: *витоки, сучасні військові українсько-польські відносини, Україна, Республіка Польща, спільна співпраця, безпека.*

Oleksii FURTES,*orcid.org/0000-0003-2993-626X**Candidate of Historical Sciences, Senior Researcher,**Full-time Doctoral Student at the Scientific and Organizational Department**Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy**(Lviv, Ukraine) oofurtes@gmail.com*

ORIGINS OF MODERN UKRAINIAN-POLISH RELATIONS: MILITARY-HISTORICAL ASPECT

The article examines the process of formation of modern Ukrainian-Polish military relations after the collapse of the USSR in the late 90s of the 20th century, taking into account the need to preserve and continue fraternal relations between Ukraine and the Republic of Poland in the conditions of the Russian-Ukrainian war.

A historical overview of the origins of modern Ukrainian-Polish military relations was conducted and an assessment of this process was provided.

It was found that the genesis of modern Ukrainian-Polish military relations took place in the conditions of both countries' search for a model of military security and the desire to get rid of the influence of the Russian Federation, as the successor of the USSR.

It is shown that there were two options for protection against external threats and challenges – either to join the collective security of NATO or to create a «Central European Security Zone», where the Ukrainian nuclear potential would be a protective umbrella. However, Ukraine's renunciation of its nuclear arsenal and the intensification of US activities regarding the expansion of NATO decided the fate of the security of the two countries – they began to seek to join NATO.

The course of events related to the formation of modern Ukrainian-Polish military relations was analyzed and it was established that the most decisive events were: the signing of the «Agreement between the Ministry of Defense of Ukraine and the Ministry of National Defense of Poland on military cooperation», which became the basis for the signing in the next of a number of important documents in the field of mutual air traffic of military aircraft, military training of personnel, in the field of weapons and military equipment supplies, military-technical and scientific-technical cooperation; the joining of both countries to the NATO «Partnership for Peace» program and the signing of the «Agreement between Ukraine and the Republic of Poland on the creation of a joint military unit to participate in international peacekeeping and humanitarian operations under the auspices of international organizations» by the Ministers of Defense of the two states, which provided an opportunity to develop modern Ukrainian-Polish military relations for many years, jointly performing tasks under the auspices of NATO and the UN.

It was concluded that the period from 1991 to 1997 in modern Ukrainian-Polish military relations can be characterized as the period of their formation and, in general, it can be evaluated as successful, having achieved its goal, since a bilateral treaty-based international regulatory framework was formed, which allowed to move to the implementation of joint activities in the practical plane.

Key words: *origins, modern military Ukrainian-Polish relations, Ukraine, the Republic of Poland, joint cooperation, security.*

Постановка проблеми. Сучасні українсько-польські військові відносини в умовах російсько-української війни займають вкрай важливе значення у боротьбі з агресором, адже Республіка Польща всебічно допомагає Україні від самого початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Польща завжди була в авангарді країн, які надавали Україні зброю, зокрема, танки і літаки. Польська спільнота надала притулок і всіляке сприяння понад чотирьом мільйонам українських біженців.

Таке братське ставлення Польщі до України вражає, адже не завжди відносини між нашими країнами були безхмарними. Цей феномен сформувався за тридцятиріччя взаємодії України та Польщі після розпаду СРСР. Для України вкрай важливо зберігати наші стосунки, особливо у сфері безпеки. Щоб краще зрозуміти від чого залежить цей процес потрібно, на нашу думку, розібратися у його витоках, проаналізувати генезу українсько-польської військової співпраці на початку 90-х рр. ХХ ст., виокремити позитивні сторони та прорахунки.

Аналіз досліджень. Проблематика сучасних українсько-польських відносин протягом останніх трьох десятиліть постійно була під увагою українських та польських науковців, які досліджують зазначені вище відносини у різних аспектах та намагаються визначити перспективи їх розвитку. Не залишився поза увагою авторів і військово-історичний аспект сучасних українсько-польських взаємовідносин (М. Алексієвець, І. Ільчук, А. Лухтан, С. Шестопалов, О. Деркач, Л. Коберський, J. Olchowski), проте, на нашу думку, наукові результати їх досліджень дещо

забарвлені політологічним та міжнародним аспектами, подекуди більш розкриті українсько-польські військові відносини у ХХІ ст.

Мета статті – здійснити історичний огляд витоків сучасних українсько-польських військових стосунків та надати йому оцінку шляхом вивчення та аналізу генези українсько-польської військової співпраці на початку 90-х рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Геополітичні трансформації, що відбулися на Євразійському континенті в 1990-ті рр. ХХ ст. – розпад СРСР та «Східного блоку», набуття незалежності України та відновлення самостійної політики Республіки Польща наприкінці 1980-х років перезапустили процес налагодження відносин між країнами як рівноправними партнерами, визначили новий етап у багатовіковій історії стосунків народів України та Польщі. Об'єктивно виникла необхідність по-новому налагоджувати зв'язки між країнами в усіх життєво важливих галузях, зокрема, безпеці. Перед обома державами постало питання забезпечення своєї національної безпеки власними силами (Мелекесцев, 2020: 12).

З огляду на інтереси національної безпеки Україна і Польща мали можливості геополітичного вибору – або повернутися в орбіту росії, або приєднатися до західних військово-політичних структур (Сінкевич, 2020: 119).

І Україна, і Польща, маючи попередній гіркий досвід радянського впливу, прагнули позбутися його і залишити у минулому. Своє майбутнє обидві країни вбачали у відстороненні від російської федерації та прагненні побудувати захист країн від зовнішніх загроз шляхом колективної безпеки. Доречі, прем'єр-міністру уряду Польщі Я.К. Белець-

кий ще у вересні 1991 року під час візиту до США, вперше висловив прагнення країни вступити до НАТО (Зашкільняк, Крикун, 2002: 668).

В умовах нових реалій представникам влади України і Польщі стало очевидним, що до непорозумінь минулого немаєвороття. Тому їх двостороння зовнішня політика стала будуватись на принципах добросусідських відносин. На цьому тлі на початку 1990-х років ХХ ст. у правлячих колах України і Польщі вирувала ідея створення регіональної структури безпеки у Центрально-Східній Європі (далі – ЦСЄ) (Ключук, 2017: 129).

Тож, 12 січня 1992 року, на запрошення Міністерства національної оборони Польщі, відбувся перший візит Міністра оборони України генерал-полковника Костянтина Морозова до Варшави (Шестопапов, 2014: 67).

Предметом обговорення стало військове співробітництво між оборонними відомствами двох країн та обмін військовими аташе. Також українською стороною була взята до уваги пропозиція Президента Польщі Леха Валенси щодо створення «НАТО-біс» – проекту, що мав допомогти Польщі, Угорщині та, ще на той час, єдиній Чехословаччині інтегруватися до НАТО і не допустити кризи у регіоні. Задум Л. Валенси полягав у створенні механізму спільних дій країн ЦСЄ й колишніх прикордонних республік СРСР та підписання ними договору про скасування територіальних претензій і невикористання сили у двосторонніх відносинах (Smialek, 1994: 4, 5). В Україні розпочали опрацьовувати цю пропозицію і формувати своє бачення проблеми.

13 травня 1992 року Президент України Л. Кравчук і Президент Республіки Польща Л. Валенса у Варшаві підписали Договір між Україною і Республікою Польща про добросусідство, дружні відносини і співробітництво, де було задекларовано базове підґрунтя військово-політичної співпраці між двома державам (Договір між Україною, 2005). Цим договором сторони визнавали непорушність дійсних кордонів між ними та підтверджували відсутність територіальних претензій одна до одної, відмовилися від війни як засобу вирішення спірних питань і розв'язання проблем міжнародної безпеки, домовилися розвивати взаємовигідне співробітництво, зокрема, військове (Алексієвець, Ільчук, 2015: 99). Основні цілі такого співробітництва були визначені Угодою між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Польщі про військове співробітництво, підписаною під час офіційного візиту до Києва міністра оборонного відомства Польщі Януша Онишкевича 03 лютого 1993 року (Угода між Міністерством, 2004). Вона стала

основою розвитку сучасних відносин оборонних відомств двох країн та співробітництва на рівні оборонної промисловості (Шестопапов, 2014: 67).

Позиція Президента України Л. Кравчука на пропозицію Президента Республіки Польща Л. Валенси відносно «НАТО-біс» була оприлюднена під час сесії Ради з безпеки і співробітництва в Європі у квітні 1993 р. і полягала у створенні «Зони центральноєвропейської безпеки», у яку повинні були увійти Австрія, Балтійські держави, Білорусь, Болгарія, Молдова, Республіка Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина, Україна та Чеська Республіка. Ця позиція дістала назву «план Кравчука», відповідно до якого учасники мали поважати територіальну цілісність, відкидати взаємні претензії, використання сили, виявляти повагу до прав меншин та розвивати прикордонне співробітництво. «План Кравчука» передбачав, що охоронною парасолькою для цієї зони був би український атомний потенціал. Однак західні держави очікували від України повної денуклеаризації, тому концепція президента Л. Кравчука щодо створення сфери безпеки у ЦСЄ зустрілася з несприйняттям зі сторони польської політичної еліти (Ключук, 2017: 130).

До речі, пропозиція Л. Валенси «НАТО-біс» не мала одностайної підтримки ні серед польської політичної еліти, ні можливих країн-учасниць проекту (Łoś-Nowak, 1993: 92). Як результат – від неї теж відмовилися.

24–26 травня 1993 року Україну відвідав Президент Республіки Польща Л. Валенса. Під час візиту він висловив історичну фразу: «незалежна Україна є умовою існування незалежної Польщі». Результатом зустрічі президентів двох держав стало рішення про створення консультативного комітету президентів обох країн для розробки рекомендацій відносно покращення двосторонньої співпраці та взаємодії у міжнародних стосунках (Лухтан, 2018: 183).

Разом з тим, відповідно до стратегії безпекової політики Республіки Польща, сформульованої на початку 90-х років ХХ ст., однією із її стратегічних цілей було визначено інтеграцію в НАТО і ЄС. Переважна більшість поляків хотіла якнайскоріше звільнитися з-під військово-політичного впливу росії, остереігаючись відновлення її імперських амбіцій. Політична еліта Польщі вважала, що єдиною можливістю для цього стало б розміщення під «парасолькою» НАТО (Брусилівська, 2014: 18, 19).

Друга половина 1993 року відзначилася поживленням питання розширення НАТО. Проте, Україна не поділяла думку про розширення НАТО

на Схід шляхом включення Польщі до альянсу. Після ряду заяв провідних польських політиків про незмінність вибору Польщі стосовно інтеграції до ЄС і НАТО, про потребу у покращенні польсько-російських відносин, українське керівництво усвідомило марність сподівань щодо утворення регіонального союзу безпеки у ЦСЄ. На цьому тлі українсько-польські стосунки дещо охололи (Burant, 1999:45). Україна зрозуміла, що їй доведеться шукати інші шляхи для побудови своєї військової безпеки. Тому, вже на початку 1994 року Україна стала першою серед Союзу Незалежних Держав (далі – СНД) учасницею проекту НАТО «Партнерство заради миру» – програми практичного двостороннього співробітництва між окремими країнами-партнерами і НАТО, завдяки якій ці країни-партнери могли розвивати відносини з НАТО, самостійно визначаючи власні пріоритети для співробітництва. (Козакевич, 1999: 95).

Разом з тим, Україна і Польща, як країни-партнери програми НАТО «Партнерство заради миру», знов поживали свої військово-політичні стосунки. Так, у березні 1994 року міністри закордонних відомств України і Польщі підписали Декларацію про принципи формування українсько-польського партнерства. У цій декларації були визначені принципи українсько-польського партнерства, основані на взаємному розумінні необхідності зміцнювати безпеку та стабільність політичної ситуації в ЦСЄ. Обидві сторони визнали «життєву необхідність» всебічної співпраці між державами, які можуть і повинні відігравати провідну роль в регіоні ЦСЄ для спільного вирішення складних проблем на засадах рівноправ'я й відповідальності (Декларації про принципи, 2004).

У травні 1994 року міністри оборони України і Польщі підписали протокол до угоди про двостороннє співробітництво з питань взаємного повітряного руху військових повітряних суден у повітряному просторі обох держав (Протокол до Угоди, 2007). У протоколі були окреслені загальні принципи організації польотів військових повітряних суден у повітряному просторі, обмін інформацією про повітряний рух військових суден, а також надання, у разі потреби, рятувальної допомоги тощо (Лухтан, 2018: 186).

Також набувала розвитку українсько-польська співпраця у межах програми «Партнерство заради миру», що надавала можливість налагоджувати стосунки з НАТО, співпрацювати у військово-політичній царині та приймати спільну участь у військових навчаннях. Так, вояки України і Польщі в рамках програми «Партнерство заради миру» брали участь у військових манев-

рах «Спільний дух» в жовтні 1994 року у Голландії, у багатонаціональних навчаннях «Міст співпраці-94» у Польщі. Відбувалися доволі часті контакти між керівництвами оборонних відомств двох країн, зустрічі на рівні командувачів військових округів тощо (Янків, 2011: 167).

Після перших контактів командування Прикарпатського військового округу і Краківського військового округу виникла ідея створення спільного миротворчого підрозділу. А початок військової співпраці між обома округами було покладено візитом делегації Прикарпатського військового округу на чолі з командувачем військами округу генерал-полковником Шуляком П.І. до Кракова 23-25 червня 1994 року (Деркач, Коберський, 2001: 7). Після візиту делегації Прикарпатського військового округу польська сторона запропонувала надати запасні частини до танків, акумуляторні батареї та парашути в обмін на запчастини до танків Т-55 та Т-72 необхідних польській стороні. Окрім того, було складено перший перспективний план розвитку військового співробітництва військових округів на два наступних роки. Ділянку кордону, що розділяє дві держави та обидва військові округи, було визнано українсько-польським кордоном дружби і співпраці (Лухтан, 2018: 206].

В липні 1994 р. новим Президентом України обрали Леоніда Кучму, який, на відміну від свого попередника Леоніда Кравчука, надавав перевагу відновленню зв'язків з російською федерацією та зміцненню відносин з країнами СНД. У інавгураційній промові Л. Кучма підкреслив наявні інтереси України на просторах СНД, а про стосунки з Польщею навіть не згадав. Розуміння можливої загрози з боку російської федерації на сході Польщі, спонукало поляків до думки про необхідність активізації співробітництва з Україною. Так, вже у січні 1995 р., на запрошення польської сторони, Л. Кучма перебував у Польщу з приводу 50-ої річниці визволення концтабору Освенцим. При тому, що цей візит мав суто символічний характер, але він свідчив про повернення довіри між керівниками країн (Ключук, 2017: 131).

Наприкінці грудня 1995 року президентом Польщі став Олександр Квасневський. Для реалізації обопільного прагнення відкрити нову перспективу у відносинах між двома державами президенти України та Польщі, під час офіційного візиту у червні 1996 року до м. Варшави Президента України Л. Кучми, підписали Спільну декларацію, яка свідчила про переведення українсько-польського партнерства на якісно новий рівень (Спільна декларація, 1996).

Також 1996 рік позначився підписанням ще ряду угод, зокрема, про співпрацю у галузі військової підготовки персоналу; про взаємне постачання озброєння, військової техніки та надання послуг у військово-технічній галузі; про науково-технічне співробітництво (Договірно-правова база, 2023).

У травні 1997 року президенти України і Польщі підписали спільну заяву «До порозуміння і єднання», що свідчило про подальше поглиблення партнерства та важливість значення України та Польщі у зміцненні безпеки і стабільності у ЦСЄ. Обидві сторони цією заявою хотіли підкреслити, що хочуть будувати сучасні українсько-польські стосунки на порозумінні і єднанні у подоланні непростой спільної історичної спадщини (Спільна заява Президентів, 1997).

У листопаді 1997 року міністри оборони України і Польщі у Варшаві підписали «Угоду між Україною та Республікою Польща у справі створення спільної військової частини для участі в міжнародних миротворчих і гуманітарних операціях під егідою міжнародних організацій» (Угода між Україною та..., 1997).

На цьому, на нашу думку, завершується період який можна окреслити як «витоки» сучасних українсько-польських військових відносин.

Висновки. З розпадом СРСР, після звільнення України і Республіки Польща від впливу Москви, на початку 90-х рр. ХХ ст. перед цими державами постало питання захисту країни власними силами, адже за радянських часів країни регіону не мали своїх концепцій національної безпеки – усе визначав Радянський Союз.

Польща, як країна, що не була республікою СРСР та стала вести незалежну зовнішню політику ще до його розпаду, вже у 1991 році заявила про бажання приєднатись до блоку НАТО. Проте НАТО не поспішало з рішенням про прийняття до альянсу нових членів, а лише дещо згодом усвідомило його геостратегічне значення. За таких умов Президентом Республіки Польща і Україна були запропоновані ідеї створення регіональних безпекових союзів, таких як «НАТО-біс» або «План Кравчука», які передбачали на основі добросусідських відносин започаткувати створення механізму спільних дій країн ЦСЄ та прикордонних з ними колишніх радянських республік на можливі виклики та загрози безпеці. Проте активізація діяльності США щодо розширення НАТО не дала можливості здійсненню цих планів. У 1994 році альянс започаткувала проект «Партнерство заради миру», до якого приєднались, зокрема, Україна і Республіка Польща, що надало їм змогу у двосторонньому форматі розвивати відносини з НАТО.

На цьому історичному тлі і стала формуватися генеза українсько-польських військових відносин.

Основою розвитку сучасних українсько-польських військових відносин стала Угода між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Польщі про військово-співробітництво, яку було підписано у Києві 03 лютого 1993 року. Цей документ містив перелік сфер співробітництва, зокрема, роззброєння та організаційні питання щодо функціонування оборонних відомств двох країн та співробітництва на рівні оборонної промисловості. В подальшому ця угода стала підставою для підписання ряду важливих документів у військовій сфері, а саме, про співпрацю щодо основ взаємного повітряного руху військових повітряних суден України та Республіки Польща у повітряному просторі обох держав (1994 р.), про співпрацю в галузі військової підготовки персоналу (1996 р.), про взаємні поставки озброєння, військової техніки та військово-технічні послуги (1996 р.), про науково-технічне співробітництво (1996 р.).

Ще одним значимим кроком у формуванні сучасних українсько-польських військових відносин стало приєднання України і Польщі до програми НАТО «Партнерство заради миру», де вони отримали можливість комунікувати як партнери у заходах НАТО, зокрема, багатьох військових навчаннях наступних трьох десятиліть, спільно відпрацьовуючи дії на можливі загрози й виклики.

Така щільна українсько-польська співпраця призвела до думки щодо створення спільного українсько-польського миротворчого підрозділу. Тож, підписання 26 листопада 1997 року міністрами оборонних відомств двох держав «Угоди між Україною та Республікою Польща у справі створення спільної військової частини для участі в міжнародних миротворчих і гуманітарних операціях під егідою міжнародних організацій» стало апогеєм генези сучасних українсько-польських військових відносин.

Таким чином, період з 1991 по 1997 роки в сучасних українсько-польських відносинах можна охарактеризувати як період формування сучасних українсько-польських військових відносин в умовах нових принципів побудови системи воєнної безпеки на підставі добросусідства і прагненні збереження миру зусиллями президентів, керівників оборонних відомств, начальників генеральних штабів, командувачів видів, командирів окремих військових підрозділів обох країн. В цілому його можна оцінити як вдалий, такий що досягнув поставленої мети, адже була сформо-

вана двостороння договірно-правова міжнародна зації спільних заходів у практичній площині, які нормативна база, що дозволила перейти до реалі- стануть предметом наших подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мелекесцев К. І., Бут О. М. Україна та Республіка Польща: еволюція від білатеральних відносин до євроатлантичної інтеграції: монографія. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 200 с.
2. Сінкевич Є. Українсько-польські відносини (1918–2020) : навчальний посібник. Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2020. 145 с.
3. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів. Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.
4. Ключук Ю. Проблеми регіональної безпеки у польсько-українському президентському дискурсі (1991–1995 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : «Історія»*. 2017. Вип. 2(2). С. 128–132.
5. Шестопапов С.С. Українсько-польське військове співробітництво. *Чорноморський літопис*. 2014. Вип. 10. С. 66–71.
6. Smialek W. The Institutionalization of Central European Security in a Time of Changes. *The Journal of Slavic Military Studies*. 1994. Vol. 7, № 1. P. 1–8.
7. Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво 1992 р. – двостороння міждержавна угода. *Офіційний вісник України* від 15.04.2005. 2005. № 13, С. 597.
8. Алексієвцев М., Ільчук І. Безпеко-оборонний вектор співпраці України і Польщі в європейсько-атлантичному контексті (1991–2014 рр.). *Україна–Європа–Світ : міжнародний збірник наукових праць*. Тернопіль : ТНПУ, 2015. Вип. 16 : у 2 ч., ч. 1. С. 98–117.
9. Угода між Міністерством оборони України та Міністерством національної оборони Республіки Польща про військове співробітництво від 03.02.1993: міжнародний договір. *Офіційний вісник України*. 2004. № 17. С. 424.
10. Łoś-Nowak T. Poland's position in the European Security Pattern. *Polish Political Science Yearbook 1992–1993*. 1993. Vol. XXII–XXIII. P. 83–103.
11. Лухтан А.І. Міжнародне військово-співробітництво України (1991–2013) : дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22. Київ, 2018. 363 с.
12. Брусилівська О. Геополітичні стратегії країн Центральної Східної Європи в умовах еволюції пост-біполярної системи міжнародних відносин. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. Випуск 4. Житомир-Київ-Краків : ФОП Євенок О. О., 2014. С. 18 – 26.
13. Burant S. Poland, Ukraine, and the Idea of Strategic Partnership. Pittsburgh : The Center for Russian and East European Studies, 1999. 120 p.
14. Козакевич Є. Розширення НАТО та європейська політика України. *Політична думка*. 1999. № 1–2. С. 87–102.
15. Декларації про принципи формування українсько-польського партнерства (березень 1994 р.). *Офіційний вісник України*. 2004. № 12. С. 418.
16. Протокол до Угоди між Міністерством оборони та Міністерством національної оборони Республіки Польща про двостороннє співробітництво відносно основ взаємного повітряного руху військових повітряних суден України та Республіки Польща у повітряному просторі обох держав від 06.05.1994 : міжнародний договір. *Офіційний вісник України*. 2007. № 12. С.140.
17. Янків М. Україна і Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат. Львів : Світ, 2011. 384 с.
18. Деркач О. Т., Коберський Л. В. Українсько-польський батальйон: історія і сучасність (нарис). Львів: Плай, 2001. 128 с.
19. Спільна декларація Президента України та Президента Республіки Польща (червень 1996 р.). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 16.03.2023).
20. Договір-правова база між Україною та Польщею. *Офіційний сайт Посольства України в Республіці Польща*. URL: <http://poland.mfa.gov.ua/ukraine-pl/legal-acts> (дата звернення: 16.03.2023).
21. Спільна заява Президентів України і Республіки Польща «До порозуміння і єднання» : міжнародний документ від 21.05.1997. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_005 (дата звернення: 16.03.2023).
22. Угода між Україною та Республікою Польща у справі створення спільної військової частини для участі в міжнародних миротворчих і гуманітарних операціях під егідою міжнародних організацій від 26.11.1997 : міжнародний договір. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 16.03.2023).
23. Olchowski J. Polish-Ukrainian Military Cooperation. *Policy Papers*. 2022. №1. 62 p.

REFERENCES

1. Melekestsev K. I., But O. M. Ukraine ta Respublika Polshchhia: evolutsiya vid bilitarnykh vidnosyn do euroatlantichnoyi integratsii: monografiya. [Ukraine and the Republic of Poland: evolution from bilateral relations to Euro-Atlantic integration: monograph]. Vynnytsia: DonNU named after Vasyl Stus, 2020. 200 p. [in Ukrainian].
2. Sinkevich E. Ukrainsko-polsky vidnosyny (1918–2020): navchalny posibnyk [Ukrainian-Polish relations (1918–2020): study guide]. Cherkasy: Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi, 2020. 145 p. [in Ukrainian].
3. Zashkilniak L., Krykun M. Istoriya Polshchi: vid naidavnishykh chasiv do nashykh dnev [History of Poland: from the earliest times to the present day]. Lviv. Ivan Franko Lviv National University, 2002. 752 p. [in Ukrainian].

4. Klyuchuk Yu. Problemy rehionalnoi bezpeky u polsko-ukrainskomu prezydents'komu diskursi (1991–1995 rr.) [Problems of regional security in the Polish-Ukrainian presidential discourse (1991–1995)]. Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: «History». 2017. Issue 2(2). P. 128–132. [in Ukrainian].
5. Shestopalov S.S. Ukrainsko-polskie viyskove spivrobotnytsvo [Ukrainian-Polish military cooperation]. Black Sea Chronicle. 2014. Issue 10. P. 66–71. [in Ukrainian].
6. Smialek W. The Institutionalization of Central European Security in a Time of Changes. The Journal of Slavic Military Studies. 1994. Vol. 7, № 1. P. 1–8.
7. Dohovir mizh Ukrainoyu i Respublikoyu Polshcheyu pro dobrosusidstvo, druzhni vidnosyny i spivrobotnytstvo 1992 roku – dvjstoronnia myrna uhoda [Agreement between Ukraine and the Republic of Poland on Good Neighborliness, Friendly Relations and Cooperation of 1992 is a bilateral intergovernmental agreement]. Official Gazette of Ukraine dated 04/15/2005. 2005. No. 13, P. 597. [in Ukrainian].
8. Aleksievets M., Ilchuk I. Bezpeko-oboronny vector spivpratsi Ukrainy i Polshchi v europeysko-atlantychnomu konteksty (1991–2014 rr.) [The security and defense vector of cooperation between Ukraine and Poland in the European-Atlantic context (1991–2014)]. Ukraine–Europe–World: an international collection of scientific papers. Ternopil: TNPU, 2015. Issue 16: in part 2, part 1. P. 98–117. [in Ukrainian].
9. Uhoda mizh Ministerstvom oborony Ukrainy ta Ministerstvom natsionalnoi oborony Respubliki Polshchia pro viyskove spivrobotnytstvo vid 03.02.1993: mizhnarodny dohovir [Agreement between the Ministry of Defense of Ukraine and the Ministry of National Defense of the Republic of Poland on military cooperation dated February 3, 1993: international agreement]. Official Gazette of Ukraine. 2004. No. 17. P. 424. [in Ukrainian].
10. Łoś-Nowak T. Poland's position in the European Security Pattern. Polish Political Science Yearbook 1992–1993. 1993. Vol. XXII–XXIII. P. 83–103.
11. Lukhtan A.I. Mizhnarodne viys'kove spivrobotnytstvo Ukrayiny (1991 – 2013): dys. ... kand. ist. nauk: 20.02.22 [International military cooperation of Ukraine (1991–2013): thesis. ... candidate history Sciences: 20.02.22]. Kyiv, 2018. 363 p. [in Ukrainian].
12. Brusylovska O. Heopolitychni stratchiyi krayin Tsentral'no-Skhidnoyi Yevropy v konteksti evolyutsiyi postbipol'yarnoyi systemy mizhnarodnykh vidnosyn [Geopolitical strategies of the countries of Central-Eastern Europe in the context of the evolution of the post-bipolar system of international relations]. Studia Politologica Ukraino-Polona. Issue 4. Zhytomyr-Kyiv-Krakow: FOP Evenok O.O., 2014. P. 18–26. [in Ukrainian].
13. Burant S. Poland, Ukraine, and the Idea of Strategic Partnership. Pittsburgh: The Center for Russian and East European Studies, 1999. 120 p.
14. Kozakevych E. Rozshyrennya NATO ta yevropeys'ka polityka Ukrayiny [NATO expansion and the European policy of Ukraine]. Political opinion. 1999. No. 1–2. P. 87–102. [in Ukrainian].
15. Deklaratsiyi pro pryntsyipy formuvannya ukrayins'ko-pol's'koho partnerstva (berezen' 1994 r.) [Declaration on the principles of formation of the Ukrainian-Polish partnership (March 1994)]. Official Gazette of Ukraine. 2004. No. 12. P. 418. [in Ukrainian].
16. Protokol do Uhody mizh Ministerstvom oborony ta Ministerstvom natsional'noyi oborony Respubliki Pol'shcha pro dvostoronnye spivrobotnytstvo vidnosno osnov vzayemnoho povitryanoho rukhu viys'kovykh povitryanykh suden Ukrayiny ta Respubliki Pol'shcha u povitryanomu prostori obokh derzhav vid 06.05.1994 : mizhnarodnyy dohovir [Protocol to the Agreement between the Ministry of Defense and the Ministry of National Defense of the Republic of Poland on bilateral cooperation regarding the basics of mutual air traffic of military aircraft of Ukraine and the Republic of Poland in the airspace of both states dated 06.05.1994: international agreement]. Official Gazette of Ukraine. 2007. No. 12. P.140. [in Ukrainian].
17. Yankiv M. Ukrayina i Pol'shcha: stratchichne partnerstvo v systemi heopolitychnykh koordynat [Ukraine and Poland: strategic partnership in the system of geopolitical coordinates]. Lviv: Svit, 2011. 384 p. [in Ukrainian].
18. Derkach O.T., Koberskyi L.V. Ukrayins'ko-pol's'kyi batal'yon: istoriya i suchasnist' (narys) [Ukrainian-Polish battalion: history and modernity (essay)]. Lviv: Play, 2001. 128 p. [in Ukrainian].
19. Spil'na deklaratsiya Prezydenta Ukrayiny ta Prezydenta Respubliki Pol'shcha (cherven' 1996 r.) [Joint declaration of the President of Ukraine and the President of the Republic of Poland (June 1996)]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws> (accessed 03.16.2023). [in Ukrainian].
20. Dohovirno-pravova baza mizh Ukrayinoyu ta Pol'shcheyu. Ofitsiyyny sayt Posol'stva Ukrayiny v Respublitsi Pol'shcha [Contractual and legal basis between Ukraine and Poland. Official website of the Embassy of Ukraine in the Republic of Poland]. URL: <http://poland.mfa.gov.ua/ukraine-pl/legal-acts> (accessed 03.16.2023). [in Ukrainian].
21. Spil'na zayava Prezydentiv Ukrayiny i Respubliki Pol'shcha «Do porozuminnya i yednannya»: mizhnarodnyy dokument vid 21.05.1997 [Joint statement of the Presidents of Ukraine and the Republic of Poland «To understanding and unity»: international document dated 05/21/1997]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_005 (accessed 03.16.2023). [in Ukrainian].
22. Uhoda mizh Ukrayinoyu ta Respublikoyu Pol'shcha u spravi stvorenniya spil'noyi viys'kovoyi chastyny dlya uchasti v mizhnarodnykh myrotvorchykh i humanitarnykh operatsiyakh pid ehidoyu mizhnarodnykh orhanizatsiy vid 26.11.1997: mizhnarodnyy dohovir [Agreement between Ukraine and the Republic of Poland on the creation of a joint military unit to participate in international peacekeeping and humanitarian operations under the auspices of international organizations dated November 26, 1997: international agreement]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show> (accessed 03.16.2023). [in Ukrainian].
23. Olchowski J. Polish-Ukrainian Military Cooperation. Policy Papers. 2022. № 1. 62 p.